HAMMÂD BİN EBÎ SÜLEYMÂN

Tabiînin büyüklerinden meşhûr fıkıh âlimi. İmâm-ı a'zam'ın hocasıdır. Künyesi Ebû İsmail'dir. Doğum târihi bilinmemektedir. 120 (m. 746) senesinde vefât etti. Kûfe'de yaşamıştır. İlmi, Enes bin Mâlik'ten öğrendi. Ayrıca Enes bin Mâlik'ten, Zeyd bin Vehb'den, Saîd bin Müseyyeb'den, Sa'îd İbn-i Cübeyr'den, İkrime, Ebî Vâil ve İbrâhîm Nehaî'den hadîs-i şerîf dinleyip, rivâyet etmiştir. Kendisinden ise oğlu İsmail bin Hammâd, Âsım el-Ahvel, Şu'be, Süfyân-ı Sevrî,

Hammâd bin Seleme, Mis'ar bin Kedâm, Ebû Hanîfe, Hakim bin Uteybe ve çok sayıda âlim hadîs-i şerîf rivâyet etmiştir. Onun rivâyet ettiği hadîs-i şerîfler meşhûr hadîs kitaplarından dört Sünende, Sahîh-i Müslim'de ve İmâm-ı Buhârî'nin Edeb-ül-Müfred adlı hadîs kitabında yer almıştır.

Hammâd bin Ebî Süleymân, bilhassa fıkıh ilminde çok meşhûr olan âlimlerdendir. Fıkıh ilmini Enes bin Mâlik'den ve İbrâhîm Nehaî'den öğrendi. İbrâhîm Nehaî, Alkama bin Kays'dan; Alkama da Abdullah İbni Mes'ûd'dan ilim tahsil etmiştir. Bu zât da, Resûlullahdan (aleyhisselâm) ilim öğrenmiştir. Hammâd, hocalarının naklen bildirdikleri ilmi topladıktan sonra, uzun bir müddet ders vermek sûretiyle kıymetli âlimler yetiştirdi. Onun derslerinde yetişen âlimlerin en büyüğü İmâm-ı a'zam'dır. 28 sene hocası Hammâd'ın (radıyallahü anh) derslerine devam ederek, ilimde çok az kimsenin ulaşabileceği bir dereceye kavuşmuştur. Bütün İslâm âleminde, hem zamanında, hem de sonraki asırlarda, müslümanların i'tikâd ve amel bilgilerini öğrenmeleri ve buna göre amel etmeleri husûsunda büyük bir rahmet olmuştur. İslâm âlimleri Hammâd bin Ebî Süleymân'ın bu hizmetini "Hammâd, fıkıh ilmini harman yapmıştır" diyerek belirtmişlerdir. Hanefî mezhebinin meşhûr fıkıh âlimi İbn-i Âbidîn hazretleri bunu şöyle ifâde etmiştir:

"Fıkıh bilgisi, ekmek gibi herkese lâzımdır. Bu bilginin tohumunu eken, Abdullah İbni Mes'ûd olup, Eshâb-ı kiramın yükseklerinden ve en âlimlerinden idi. Bunun talebesi Alkama bu tohumu sulayarak, ekin hâline getirmiş ve bunun talebesinden olan İbrâhîm Nehaî, bu ekini biçmiş, ya'nî bu bilgileri bir araya toplamışdır. Hammâd-ı Kûfî bunu harman yapmış ve bunun talebesi olan, İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe öğütmüş, ya'nî bu bilgileri kısımlara ayırmıştır. Ebû Yûsuf hamur yapmış ve İmâm-ı Muhammed pişirmiştir. Böylece hazırlanan lokmaları, insanlar yemektedir. Ya'nî, bu bilgileri öğrenip, dünyâ ve âhıret se'âdetine kavuşmaktadırlar."

Hammâd bin Ebî Süleymân ticâret yapardı. Başörtüsü satardı. Her gün o zamanın parası ile iki habbe (kendine kâfi gelecek kadar) kazanınca, eşyasını toplar pazardan çıkardı. Çok cömert idi. Ramazan-ı şerîfte 50 fakîri besler, bayram günü yeni elbiseler giydirirdi ve yüzer dirhem verirdi. Kur'ân-ı kerîm okurken ağlardı. Torunu şöyle demiştir: "Dedem Hammâd'ın odasında okuduğu Kur'ân-ı kerîmin sayfalarının gözyaşlarıyla ıslandığını çok gördüm."

1) Tehzîb-üt-tehzîb cild-3, sh. 16

2) Şezerât-üz-zeheb cild-1, sh. 157

3) Tabakât-ı İbni Sa'd cild-6 sh. 332

4) Fihrist sh. 285

5) Kâmûs-ul-a'lâm cild-3, sh. 1980

6) Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye sh. 1010

7) Mîzân-ül-İ'tidâl cild-1, sh. 595

8) İbn-i Âbidîn cild-1, sh. 29